

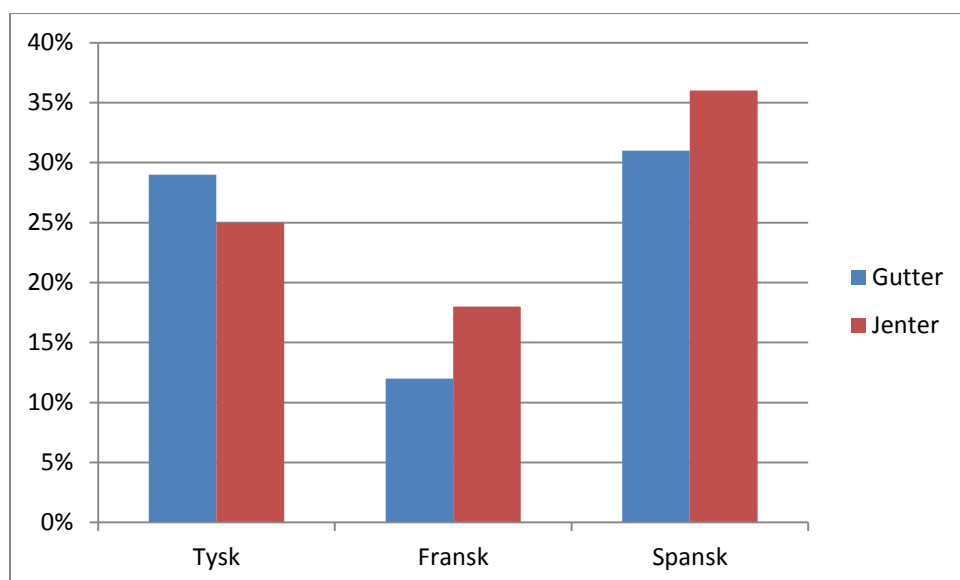
Valg av fremmedspråk: Hvorfor velger gutter og jenter forskjellig?

Nasjonalt senter for fremmedspråk i opplæringen – Notat 4/2012

Bakgrunn: Elevenes valg av fag på 8. trinn

Tall for elevenes valg av fremmedspråk for skoleåret 2011–2012 viser at det er flere jenter enn gutter som velger fransk og spansk når de begynner på 8. trinn (se figur 1).¹ Det er flere gutter enn jenter som velger tysk, engelsk/norsk fordypning og arbeidslivsfag. I alt har 73 % av guttene og 80 % av jentene fremmedspråk. Forskjellene i jenters og gutters valg av fremmedspråk på ungdomstrinnet har vært stabile over tid, og dette fortsetter også inn i videregående opplæring (Utdanningsdirektoratet 2012).

Figur 1. Gutteres og jenters fagvalg på 8. trinn, skoleåret 2011–2012

Samtidig viser det seg at flere gutter enn jenter velger bort fremmedspråk og bytter til engelsk/norsk fordypning underveis (se tabell 1). Hvis vi ser på guttene som begynte på 8. trinn i 2009–2010, kan vi konstatere at bare 58 % fortsatt har fremmedspråk når de har kommet til 10. trinn i 2011–2012. Tilsvarende tall for jentene er 69 %. Det betyr at færre gutter enn jenter begynner med fremmedspråk på 8. trinn, og at forskjellen øker fra 7 til 11 prosentpoeng underveis på 9. og 10 trinn.

Tabell 1. Gutteres og jenters fagvalg på ungdomstrinnet – fagbytte fra 2009–2010 til 2011–2012

	Gutter		Jenter	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent
2009–2010 – 8. trinn	23 262	70 %	23 963	77 %
2010–2011 – 9. trinn	20 585	62 %	22 633	72 %
2011–2012 – 10. trinn	19 470	58 %	21 816	69 %

I dette notatet ønsker vi å se nærmere på mulige grunner til at gutter og jenter velger forskjellig når det gjelder fremmedspråk. Vi går også inn på en rekke faktorer som kan forklare fordelingen av gutter og jenter på de forskjellige språkene. Her ser vi særlig på fransk, som er det språket hvor forskjellen er mest iøynefallende (ca. 50 % flere jenter enn gutter velger fransk).

Mulige grunner til forskjeller i valg av fremmedspråk

Eccles (2007:205) fremsetter teorien om at gutter og jenter velger skolefag (eller studier) etter fire grunnleggende prinsipper: a) individuals' expectations for success, b) the relation of the options to their short-and long-range goals, c) individual culturally based role schemas linked to gender, og d) the potential cost of the activity. Oversetter vi dette til norsk, kan vi si at elevenes valg av fag er styrt av a) elevenes mestringsforventning, b) nytteverdien faget har for elevene (på kort og lang sikt), c) kjønnsrelaterte rollemønstre, og d) påkrevd innsats (for å oppnå målet om å lære språket). Vi skal nå se nærmere på disse fire sosialpsykologiske forklaringene.

a) Mestringsforventning

Eccles (2007) påstår at gutter og jenter ikke alltid er like klar over sine ferdigheter, og at de gjerne har forskjellige forventninger når det gjelder å mestre fag. I tillegg mener hun at foreldrene og omgangskretsen til mange jenter ikke oppmuntrer disse til å velge realfag, og heller ikke hjelper dem til å få mer selvtillit når det gjelder å mestre realfag. Situasjonen er omvendt for gutter, som ifølge Kissau (2007) ofte ikke blir stimulert til å velge fremmedspråk, og i noen tilfeller til og med blir overtalt til å velge det bort. Forskning på valg og bortvalg av realfag i høyere utdanning viser at jenter generelt sett er mer bekymret for ikke å mestre fagene de velger, og er mer oppsatt på å lykkes (Schreiner mfl. 2010). Schreiner mfl. mener at «mange jenter føler et veldig press om at de må lykkes med alt de gjør, og dermed kanskje velger et *lettere* studium for å oppnå gode resultater» (s. 69). Siden vi er opptatt av elevenes språkvalg, kan det være interessant å prøve denne hypotesen på fagvalg på ungdomstrinnet. Her er det flere jenter enn gutter som velger et helt nytt språk (fransk eller spansk), språk som muligens anses for å være mer arbeidskrevende enn fordypning i norsk eller engelsk – fagene hvor gutter er overrepresentert. Dette stemmer ikke overens med antagelsen om at jenter velger fagene de tror de har størst mulighet til å lykkes i. Det er vanskelig å forklare hvorfor det er slik, uten å trekke inn andre mulige forklaringer enn elevenes (jentenes) mestringsforventning.

b) Nytteverdi

Eccles (2007) viser også at tenåringer gjerne tenker på fremtidens muligheter når de velger et fag eller studium, men hun mener at kulturelle normer og sosialt press kan ha innflytelse på disse avgjørelsene. Eccles forklarer at mange jenter ikke velger realfag eller ingeniørstudier fordi de synes at sosiale aspekter er fraværende her. Carr og Pauwels (2005) viser at gutter generelt kan være skeptiske til språk fordi de assosierer språkstudier med uinteressante og lite inntektsbringende jobber i fremtiden. Siden vi er opptatt av (forskjellene i) gutters og jenters valg av fremmedspråk på ungdomstrinnet, må vi stille oss spørsmålet i hvor stor grad gutter og jenter på 8. trinn tenker på (yrkes)fremtiden sin og bestemmer seg for et eller annet fremmedspråk i henhold til dette allerede når de er 12–13 år gamle. Tallene viser at mange elever faktisk er opptatt av dette, men at fremtidig nytteverdi ikke kan forklare forskjellene mellom jenter og gutter eller forskjellene vi ser mellom språkene. Om lag én av tre elever i undersøkelsen som Doetjes og Ryen (2009) gjennomførte, valgte fremmedspråk (blant annet) fordi språkkunnskaper kan være relevant i jobbsammenheng senere. Tallene er jevnt fordelt på jenter og gutter, og det er heller ikke påfallende store utslag mellom de ulike språkene.

c) Kjønnrelaterte rollemønstre

Forskere er enige om at foreldrenes, vennenes og/eller rådgiverens meninger kan påvirke elevenes fagvalg (Eccles 2007; Kissau 2007; Williams mfl. 2002). Ifølge en spørreundersøkelse som Kissau gjennomførte i 2007, føler jenter generelt at de blir mer stimulert både av foreldrene, lærerne og vennene sine til å lære et fremmedspråk, enn gutter gjør. Bredesen (2007) sier i et intervju på nrk.no at «gutter og jenter i stor grad oppdras til fortidens kjønnsrollemønstre, og mens det oppfattes som positivt om jenter gjør gutteting, er det nærmest et tabu for gutter å bli assosiert med det feminine». Det virker som om kjønn spiller en rolle når gutter og jenter velger språkfag, og at oppfatninger av de enkelte fagene er en viktig faktor. Eccles (2007) mener at disse kjønnrelaterte mønstrene begynner å påvirke avgjørelsene til elevene allerede tidlig i livet. Alt på ungdomstrinnet bidrar dermed elevene, ubevisst, til å danne typiske «jentefag» og «guttufag», noe som forplanter seg videre til videregående skole og senere til høyere utdanning.

d) Påkrevd innsats

Eccles (2007) er også inne på innsatsen elevene forventer at de må legge i faget. Denne innsatsforventningen er en potensiell faktor når elevene avgjør hvilket språkfag de vil ha. Grunnen til at de ikke velger fremmedspråk, eller at de velger det bort, kan være at de må investere for mye tid i det, og at faget er mer arbeidskrevende enn forventet. Ifølge en rapport fra Nova (Bakken og Dæhlen 2011) er konsekvensen at mange elever, særlig gutter, velger bort fremmedspråk og dermed bytter til ferdypningsfag som anses som lettere fag. Rapporten opplyser også om at elevene som velger ferdypningsfag, ofte er svake eller har dårlige karakterer. Det er store regionale variasjoner når det gjelder fagvalg i ungdomsskolen. I de mest tettbefolkede fylkene (Oslo, Akershus og Rogaland) er fremmedspråk mest populært, mens flere velger ferdypningsfag i mindre befolkede områder, som i Nord-Norge og Møre og Romsdal.

Ifølge rapporten fra Bakken og Dæhlen (2011) har foreldrenes mening mye å si for elevenes valg, og den henger ofte sammen med utdanningen deres. Jo høyere utdanning foreldrene har, desto oftere anbefaler de barna sine å velge fremmedspråk. Statistikk fra SSB (2010) viser at det i tettbefolkede strøk (som for eksempel Oslo og Akershus) finnes flere personer med høyere utdanning, og at andelen høyt utdannede innbyggere fortsetter å vokse i disse fylkene.

Når vi sammenfatter dette, ser vi at de fire ovennevnte faktorene kan ha en innflytelse i større eller mindre grad på gutters og jenters valg av fremmedspråk. Likevel er ikke disse faktorene nok til å forklare hvorfor gutter og jenter velger forskjellig. Eccles (2005:205) sier: «We assume that all of these psychological variables are influenced by individuals' histories as mediated by their interpretation of these experiences, by cultural norms, and by the behaviors and goals of one's socializers and peers.»

Mulige grunner til forskjeller i bortvalg av fremmedspråk

Elever kan velge bort fremmedspråk av både ytre grunner (faktorer som er knyttet til faget og undervisningen) og indre grunner (for eksempel elevenes motivasjon for faget).

a) Gutter og jenter leser forskjellige tekster

Flere kilder slår fast at jenter/kvinner leser flere bøker enn gutter/menn, men en undersøkelse om gutters lesepreferanser ved Lesesenteret i Stavanger viser at gutter er like ivrige lesere som jenter når man tar alle typer lesning i betraktning, inkludert teksttyper som tradisjonelt sett ikke regnes

som litteratur – altså tegneserier, humorbøker, sportsmagasiner, motorblader, nettsider osv. (Hoel mfl. 2008). Det er stadig vanligere å lese på skjerm (PC, mobiltelefon, iPod – jf. Mangen 2008). Hoel mener at «norske litteraturformidlere, som lærere, bibliotekarer og foreldre, er for dårlige til å finne frem bøker som appellerer» (Hoel mfl. 2008). Lesesenteret inviterte 36 unge gutter på en kafédialog for å få vite deres tanker om og erfaringer med lesing. Tenåringene var «generelt misfornøyde med typen lesestoff de ble presentert for på skolen og på skolebiblioteket» (Meling 2008). I tillegg syntes de at lærebøker ofte var dårlig skrevet og burde bli bedre, og de foreslo større frihet i valg av bøker og sjangrer (ibid.). Å tilpasse undervisningsmetoden og innholdet i undervisningen til begge kjønn ved å inkludere temaer og teksttyper som mange gutter interesserer seg for, kan være en aktuell måte å engasjere flere gutter på og dermed hindre at de velger bort fremmedspråk.

b) Motivasjon for faget

Motivasjon spiller en vesentlig rolle når det gjelder bortvalg av fag, og mye av ansvaret ligger her hos læreren (og lærerens undervisningspraksis). Ikke alle elever i fremmedspråk er like motiverte. De synes ofte at timene er for lite kommunikative, varierte eller praktiske, og at «lærerne ofte følger læreboken altfor mye» (Nordahl mfl. 2011). Kissau (2006) er inne på at mange gutter ikke føler mestring i språket de lærer, og mener at opplæringsmetoder som er basert på kommunikativ trening, kan være mer effektive både for gutter og jenter (Kissau 2008).

Motivasjon kjenner man igjen i den innsatsen elevene viser i timen (Jensvoll 2011). Karakterer, prøver, tester m.m. kan slik sett fungere som «belønning» eller «straff», men det er gjennom belønning at man i størst grad stimulerer elevenes selvtillit (ibid.). Undersøkelser viser at gutter er dårligere enn jenter på flere områder i skolen. Samtidig viser Nordahl mfl. (2011) at gutter i klasser hvor læreren ikke behandler jenter og gutter forskjellig (bevisst eller ubevisst), er mer motiverte og får bedre karakterer. Derfor er det viktig å tilpasse både innholdet og oppgavene til oppnåelige mål og de forventningene elevene har, slik at målene kan nås. Dermed får de en «belønning», samtidig som man forhindrer dem fra å velge bort faget. Dette betyr ikke at man må senke nivået for at alle skal mestre faget, men at lærere bør tilpasse undervisningen for å kunne tilby en optimal opplæring. Det innebærer relevant og interessant innhold og kompetente pedagoger som kan overføre relevant kunnskap, slik at flere gutter blir motiverte og i stand til å mestre faget. «Forskjeller mellom elever krever forskjeller i tilnærming og lærestoff. Dette kan oppnås gjennom *likeverdig* undervisning og ikke gjennom *lik* undervisning.» (Jensvoll 2011)

Sammenfattet kan vi slå fast at det er flere gutter enn jenter som velger bort fremmedspråk i løpet av ungdomsskolen. Faktorer som kan forklare denne forskjellen, er blant annet knyttet til språkfagernes innhold og lærernes undervisningspraksis. For å komme til bunns i problemstillingen er en mer dyptgående analyse nødvendig.

Hvorfor velger jenter oftere fransk enn gutter?

Figur 1 på side 1 viser at det alt i alt er flere jenter som velger fremmedspråk, men at det er forskjeller fra språk til språk. Det er overvekt av jenter i fransk og spansk og overvekt av gutter i tysk. Forskjellen er størst i fransk. Hvorfor er noen fag mer interessante for gutter enn for jenter? I det følgende ser vi på mulige forklaringer for denne skeive fordelingen.

Tabell 2. Sammenhengen mellom lærernes og elevenes kjønn, tilpasset fra figurene 1 og 2 fra Bradshaw (2007)

	Fransk	Tysk	Kinesisk
Mannlige lærere	20 %	24 %	28 %
Elever (gutter)	21 %	31 %	48 %

En undersøkelse Bradshaw (2007) gjennomførte på ungdomsskoler i delstaten Victoria (Australia), viser at det er en tendens til at jo flere mannlige lærere det er som underviser et fremmedspråk, desto flere gutter velger dette fremmedspråket. I tabell 2 ser vi at det er få mannlige fransklærere (20 %), og nesten like få gutter som lærer fransk (21 %). Når andelen mannlige lærere i et fremmedspråk øker, øker også andelen gutter som velger dette faget. Det er flere som synes at overvekten av kvinnelige lærere muligens gir et feminint miljø i fremmedspråkundervisningen (Bradshaw; Carr og Pauwels; Nordahl mfl.), og at det derfor bør finnes en bedre kjønnsbalanse blant lærere på skolen, «[...] men ikke for å erstatte en familiefar eller fordi de kun skal gjøre tradisjonelle manneting, eller være et slags macho-forbilde for guttene», som Bredesen mente i et intervju publisert på Kilden i 2004. «En institusjon trenger alle slags menn og kvinner fordi de kan utgjøre flere forskjellige mulige forbilder for hva kjønn kan bety.» (Ibid.)

Gstöttner (2008) skriver at mange elever mener at tysk ligner mer på norsk enn fransk eller spansk gjør, og derfor er lettere å lære seg. Siden mange gutter velger det faget hvor de må legge ned minst innsats for å oppnå gode karakterer (noe vi har vært inne på tidligere i dette notatet), faller valget da ofte på tysk.

Etter det Rosenthal (1999:897) sier, er det en vanlig oppfatning i USA at «France has qualities and faults that are characteristic of the female gender and that compromise the virility of its men». Mange amerikanere synes at «France is [...] the land of beauty, refinement, culture, art, elegance and style» (1999:898), verdier som kan være mer attraktive for jenter enn for gutter.

Kissau (2006) påpeker at hva samfunnet oppfatter som egnet for gutter og jenter, spiller en viktig rolle, slik at elevene tar avgjørelsene sine i henhold til det som er mest akseptert i samfunnet. Siden samfunnet oppfatter fransk som et feminint språk, er det selvsagt for mange gutter å ikke velge det fordi det hadde gått imot deres maskulinitet. Kissau gjør oppmerksom på risikoene ved slike stereotyper: «Dominant views of masculinity in society are influencing parental, teacher, and student attitudes toward the study of French, resulting in males receiving less encouragement to study the language» (Kissau 2007:430). En følge av dette er også at selv gutter «feel less capable than girls in French because society has told them in no uncertain terms that they are not supposed to be as capable» (Kissau 2006:415). Ifølge en spørreundersøkelse som han gjennomførte i Ontario (Canada) i 2003, er jentene mer motiverte til å lære fransk, og de synes at de mestrer faget bedre, og at de har mer lyst til å beherske språket for å kunne kommunisere med innfødte og bli kjent med kulturen. Guttene viste ikke noe særlig interesse for kulturen, og i tillegg hadde de mer negative fordommer om språket enn jentene (Kissau 2006). Mange gutter mener ifølge Williams (mfl. 2002) at fransk er et veldig feminint språk og ikke «cool». Siden det virker som om fransk er preget av mange stereotyper (kanskje mer enn andre språk), foreslår Kissau (2007) å bygge ned disse ved å invitere foreldre, lærere og til og med elever fra andre skoler til spesielle aksjoner og konferanser for å snakke om

nytteverdien av gode franskkunnskaper. Slike tiltak kan også tenkes for andre språk. Målet er å motivere elevene til å lære språket, samtidig som man prøver å gjøre dem mer åpne for å endre sine negative oppfatninger om det. Å invitere mannlige foredragsholdere fra ulike interesseområder (musikk, sport, teknikk m.m.) som kan snakke til og med elevene, slik at de møter autentisk språk snakket av mange menn, kan bidra til å oppnå dette målet (Kissau 2006).

Temaet er komplekst, og faktorene som vi beskriver bør ikke betraktes hver for seg siden de også kan være knyttet til andre. Det er muligens ikke lærerens kjønn, men språkets rolle i verden og type klasseromsaktiviteter i språkundervisningen som motiverer flere jenter enn gutter til å velge språk (Bradshaw 2007, s. 10–11). Andre faktorer, som for eksempel det sosiale miljøet og innflytelse fra familien, kan også spille inn (Williams mfl. 2002).

Avslutning

I dette notatet har vi drøftet temaet «Valg av fremmedspråk: Hvorfor velger gutter og jenter forskjellig?» Vi har først sett på mulige grunner for forskjeller i *valg* av fremmedspråk, og så på mulige grunner for forskjeller i *bortvalg* av fremmedspråk. Vi har også prøvd å forklare hvorfor særlig fransk er et typisk «jentefag».

Hvorfor det er flere jenter enn gutter som velger fremmedspråk, er et spørsmål som er vanskelig å besvare. Forskjellene kan (delvis, men bare delvis) forklares ved utenforliggende faktorer som (forskjeller i jenters og gutters) mestringsforventning, vurdering av språkkunnskapenes nytteverdi samt forventet innsats. Faste kjønnsrollemønstre og læreres undervisningspraksis spiller også en rolle. For å få bedre innsikt i dette spørsmålet og for å kunne foreslå mer konkrete løsninger trenger vi mer forskning.

Halden, 21. mai 2012

Natali Seguí Schimpke (rådgiver FoU og spansk)

Litteratur

Bakken, A. og Dæhlen, M. (2011). *Valgmuligheter i ungdomsskolen. Erfaringer med de språklige fordypningsalternativene og forsøk med arbeidslivsfag* (Nova-rapport 6/2011). Oslo, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. http://www.nova.no/asset/4581/1/4581_1.pdf

Bradshaw, J. (2007). Are second language classrooms gendered? I: Marriott, H.; Moore, T. og Spence-Brown, R., *Learning discourses and the discourses of learning*. Clayton, Monash University ePress. <http://books.publishing.monash.edu/apps/bookworm/view/Learning+Discourses+and+the+Discourses+of+Learning/134/xhtml/chapter18.html> *Barn gjør kjønn*. Intervjuartikkel på nettsiden til Kilden, Informasjonssenter for kjønnsforskning. <http://kilden.forskningsradet.no/c16880/artikkel/vis.html?tid=24360>

Bredesen, O. (2007). *Forskjellen på gutter og jenter*. Intervjuartikkel på NRK.no. Nedlastet fra: http://www.nrk.no/programmer/tv/kos_og_kaos/1.3603431

Carr, J. og Pauwels, A. (2005). *Boys and foreign language learning. Real boys don't do languages*. Houndmills, Palgrave Macmillan.

Doetjes, G. og Ryen, E. (2009). *Språkvalg på ungdomsskolen. En kartlegging* (Fokus på språk, 16). Halden, Fremmedspråksenteret.

Eccles, J. (2007). Where are all the women? Gender differences in participation in physical science and engineering. I: Ceci, S.J. og Williams, W.M., *Why aren't more women in science? Top researchers debate the evidence*, s. 199–210 Washington, American Psychological Association.

Gstöttner, A. (2008). *Jeg gidder ikke å lære tysk. Interessen for tysk går ned i Norge. Årsaker, konsekvenser og tiltak. En empirisk undersøkelse*. Erlangen-Nürnberg, Friedrich-Alexander-Universität (Zulassungsarbeit).

Kissau, S. (2006). Gender differences in motivation to learn French. I: *The Canadian Modern Language Review*, 62, 3, s. 401–422.

Kissau, S. (2007). Is what's good for the goose good for the gander? The case of male and female encouragement to study French. I: *Foreign Language Annals*, 40, 3, s. 419–432.

Kissau, S. (2008). Boys and French as second language: A research agenda for greater understanding. I: *Canadian Journal of Applied Linguistics*, 11, 3, s. 151–170.

Nordahl, T. mfl. (2011). *Kjennetegn på skoler med små kjønnsforskjeller* (rapport nr. 14/2011). Hamar, Høgskolen i Hedmark. http://fulltekst.bibsys.no/hihm/rapport/2011/14/rapp14_2011.pdf

Rosenthal, A. (1999). The gender-coded stereotype: An American perception of France and the French. I: *The French Review*, 72, 5, s. 897–908. <http://www.jstor.org/stable/398363>

Schreiner, C. mfl. (2010). *Vilje-con-valg: Valg og bortvalg av realfag i høyere utdanning* (Kimen, 2). Oslo, Naturfagsenteret. <http://www.naturfagsenteret.no/binfil/download.php?did=6473>

SSB (2010). *Stadig økende andel med høyere utdanning*. Oslo.

Utdanningsdirektoratet (2012). *Elevers fagvalg i videregående opplæring skoleåret 2011–12*. Oslo.

Williams, M.; Burden, R. og Lanvers, U. (2002). French is the language of love and stuff: Student perceptions of issues related to motivation in learning a foreign language. I: *British Educational Research Journal*, 28, 4, s. 503–528.

ⁱ Kilde: Grunnskolens informasjonssystem (GSI), www.wis.no/gsi. Merk at det er ca. 1300 flere gutter enn jenter på 8. trinn i 2011–2012. I summen for fremmedspråk inngår også noen elever med andre fremmedspråk enn tysk, fransk og spansk.